

AHMET BİCAN ERCİLASUN'UN "GÜLNAR" VE "2BA BEDEN BEYİN AKIMI" ADLI ROMANLARINDA TÜRK DESTANLARININ İZLERİ

Işıl İŞIKTAŞ SAVA*

Ahmet Bican Ercilasun, Türk dilinin tarihî evrelerini, eserlerini, kelime hazinesini, eklerin ve kelimelerin kökenleri ile tarihî seyirlerini; dünya dilleriyle Türk dilinin etkileşimlerini hemen her yönüyle incelemeyi başarmış bir Türkolog'tur. Aynı zamanda bu dil incelemelerinin, tarih, edebiyat ve sosyolojik açılarından da araştırılması ve desteklenmesi gerektiğini her zaman ısrarla vurgulamış, disiplinler arası ilişkiler olmadan iyi bir bilim adamı olunmayacağına yüreктen inanmış bir akademisyendir. Ercilasun, bu özelliğini yazdığı ilmî eserlerinin yanında "Gülнар" ve "2BA Beden Beyin Akımı" adlı iki romanında da uygulamayı ihmal etmemiştir.

1998 yılında Ötüken Neşriyat tarafından basılan "Gülнар" adlı ilk romanı hocamızın hayatından, hatıralarından yola çıkarak Türk Dünyası ile ilgili fikriyatını, hayallerini dile getirdiği, bunu yaparken de Türk destan geleneğinden, üslûbundan faydalandığı eseridir. Romanda, Türkiye'de Türkoloji sahasında çalışan ve millî hassasiyetleri yüksek, tanınmış Türkologların¹, Sovyet idaresi altında yaşayan Türkistan coğrafyasında düzenlenen Türkoloji kongrelerine gitmeleri,

orada başlarından geçen hadiseler, hem Türkiye'nin hem de Türk Dünyası'nın o günkü siyasî vaziyeti ve Türk Dünyası'nın geleceğine dair değerlendirmeleri destansı bir üslûpla dile getirilir. Romanın başkahramanlarından biri Türkiye'de Türkoloji sahasında asistan (araştırma görevlisi) olan Oğuz ile diğeri Sovyet rejimi altında yaşayan Özbekistan'da rejime ajanlık yapan ancak Oğuzla tanıştıktan sonra fikriyatı ve hayata bakış açısı değişen Özbek kızı Gülнар'dır. Romanda Türk dünyasının siyasî vaziyeti anlatılırken, Özbekistan, Azerbaycan, Irak ve Kırım'daki Türklerin yaşadıkları hadiseler de gözler önüne serilir. Ahmet Bican Ercilasun bu eserinde Türk tarihini arka plana koyarken tarih içinde çeşitli sebeplerden ötürü ayrı düşen ama aradan kaç yıl geçerse geçsin bağları hiç kopmayan, koparılamayan Türk kardeşlerin hikâyesini; Oğuz ve Kıpçak Türklerinin birleşme hikâyesini anlatır.

Eserde Murat Mehdiyev'in ağzından Gülнар ve Oğuz'un Türk dünyasını birleştiren semboller olduğu açıkça vurgulanır:

"...Özbekistan'dan gelen narin

* Gazi Üni. Ed. Fak. Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü, Araştırma Görevlisi, isiktas@gazi.edu.tr

kızımızla, Türkiye'nin şarkından, Aşık Kerem'in Erzurum'undan gelen cavan delikanlımız, Türk dünyasının iki ucunu bu meşede (ormanda) birleştirdiler. Biz bu defa içkilerimizi hem onların şerefine, hem de onların sembolleştirdiği Türk dünyasının birleşmesinin şerefine içeceğiz. (s.87). (ARIKOĞLU 2003:397)

"Gülner" romanında Türk destanlarından ve Türk kültüründen izler

Kurt:

Bu romanda Ercilasun, kahramanlarını zaman zaman bambaşka dünyalara daldırır, zamanı ve mekânı aslında kendi gönlünden geçen şekilde eskiye, çok eskilere, destan devirlerine götürür. Romanın kahramanlarından Gülner, önceleri Sovyet rejimine karşı mesuliyetleri olan, Türkiye'den gelen Türkologlara rehberlik etmek bahanesiyle onların her adımını, Özbekistan'daki her faaliyetlerini harfi harfine amirlerine rapor eden bir Özbek kıızıken zamanla Oğuz ve diğer Türkologlarla olan münasebetiyle edindiği Türklük bilgisi onu kendi kimliğine döndürür; sonunda da Oğuzla evlenerek Türk birliğinin sağlanmasına katkıda bulunur. İşte Gülner bu değişimleri geçirirken bazen kendisiyle çelişir; sebebini fizikî olarak açıklayamadığı bazı durumlar yaşar. Bunlardan birinde gerçek dünyadan bambaşka bir âlemde, demir dağın içinde etrafında mavi nehirlerin aktığı eşsiz manzaranın içinde bulur. Üstü kapalı olarak da olsa Ergenekon vadisinin kasedediği bu âleme

bir kurdu takip ederek gelmiştir. Etrafında binlerce yeşil gözlü kurdun uluduğu olağanüstü bir âlemedir:

...Neden sonra keskin dişleriyle ve dikilmiş kulaklarıyla bir kurt yüzünün kendisine baktığını hissetti... Kulaklarının arkasından gri mavi bir yele sırtına dopru uzanıyordu. Daha sonra Gülner, o yoğun ve tiz sesin bu vahşi güzellikteki kurttan çıktığını anladı. Yeşil vadiye gelmeden önce arkasından kostuğu, şimdi de kendisini çağıran ses kurt ulumasıydı. Fakat nasıl oluyor sa ses dört bir yandan geliyordu? Sağa sola dönerek diğer yönlere de baktı. Her tarafında aynı kurt başı vardı. Binlerce kurt uluyordu ve binlerce yeşil göz kendisine bakıyordu. (ERCİLASUN 1998: 116).

Aynı kurt motifi, bu kez Oğuz ile Gülner'i Ergenekon yolculuğunda karşılamakta ve Oğuz'un yüzünü yaladıktan sonra kaybolmaktadır: (GÜNEŞ 2010: 351)

... Oğuz, dağın doruğunda bir kurt görüyordu. Yaklaştı kurt ve Oğuz'un yüzünü yaladı. Sonra da karlara bata çıka gözden kayboldu. Oğuz kurt donuna bürünerek doruğa tırmandı, dolunaya baktı ve uludu... (ERCİLASUN 1998: 141).

Gerek Göktürklerin kurttan türeyişinin anlatıldığı Bozkurt Destanı'nda, gerekse Oğuz Kağan'ın çadırına gelip ona yol gösterdiği Oğuz Kağan destanında mühim bir yeri olan kurt, Ercilasun'un romanında da roman kahramanları zor durumdayken onlar yol gösteren bir rehber olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ak sakallı ihtiyar (Bilge Kişi) ve Işık Kız:

Türklerin efsanelerinde, destanlarında, masallarında ve menkıbelerinde akliselim sahibi kişi, meseleleri çözüme kavuşturan kişi veya zor durumdaki insanlara akılla yol gösteren bilge kişi olarak karşımıza çıkan, hatta rüyada “ak sakallı görmek” olarak görülen bu motif Gülnar romanında karşımıza çıkmaktadır. Gülnar, kafasının karıştığı, kimliği ile ilgili çatışmalar yaşadığı bir zamanda adını tam koyamadığı bir düş hâlindeyken kürsüde ak saçlı ve sakallı bir adamın bulunduğunu; kürsüden ona “Işık Kızım, geldin mi?” diye seslendiğini ve kendisinin de ona “Geldim Atakam” cevabını verdiğini görür. Bu görüntüler Atakam’ın ona “Hoş geldin kızım, 3000 yıldan beri seni bekliyordum, otur ve rahat ol yavrum!” demesi, Atakam’ın kendi milleti ve yaşayışları, tarihleriyle ilgili bilgiler vermesi ve kıza onun kismetini göstermesiyle devam eder (bkz. ERCİLASUN 1998: 118-119).

Burada Gülnar’a Atakam’ın Işık Kız, diye hitap etmesi, aslında Ahmet Bican Ercilasun’un Oğuz Kağan destanındaki Oğuz Kağan’ın ilk eşinin gökten inen ışığın içindeki kız (ERCİLASUN 2007: 450) ile benzerlik kurduğunun göstergesidir.

Ergenekon adı, Oğuz Kağan Destanı ve Dede Korkut:

Destanların motiflerinden olduğu kadar adından yararlanarak da okuyucularına mesaj vermek isteyen Ahmet Bican Ercilasun, bunu romanında Gülnar ile Oğuz evlendiğinde uzun yıllar boyu ayrı düşmüş

iki Türk boyunu kavuşturmuş, onların çoğalıp yeniden güçlenmelerinin temsili olarak Ergenekon’u bulmaları gerektiğini de Gülnar’ın ağzından, Dede Korkut boylarının üslûbu ile, dile getirerek eksik halkayı tamamlamıştır. Yine Gülnar ile Oğuz’un çocuklarına Günhan adını vermeleri de Oğuz Kağan Destanı’na bir göndermenin işaretidir. Çünkü Oğuz Kağan Destanı’nda ışık içinde gelen kızla evlenen Oğuz Kağan’ın ilk çocuğunun adı da Kün Han (Kün: güneş)dir. (ERCİLASUN 2007: 450)

Ercilasun’un Türk tarihini ve kültürünün olmazsa olmaz taşları sayılan Türk destanlarını romanda arka plana koyma başarısı, Oğuz Kağan Destanı’na atfen romanın baş kahramanına Oğuz adını vermekle başlamış; Oğuz Kağan’ın birinci karısının ışık içinde gökten inmesine telmihle Gülnar’a Atakam tarafından Işık Kız adı verilmiş; Türklerin milli sembolü kabul edilen kurt, yol göstericiliği ile romanın kahramanlarına liderlik etmiş; Türklerin yeniden dirilişini sembolize etmek için de Ergenekon vadisi mekân olarak tasvir edilmiştir. Ayrıca Dede Korkut boylarının başında olduğu gibi aynı cümlelerle Oğuz da adı görklü Muhammet’e salavat getirerek okuyuculara tam bir Türk destan havası sunulmuştur. Bu kadar yoğun tarih ve destan unsurunu roman içerisinde yedirerek vermek ciddi bir birikim ve tecrübe işidir ama Ahmet Bican Ercilasun zaten Türk destanlarıyla ilgili yazdığı makalelerde bu tecrübe ve bilgilerini bizlerle çoktan paylaşmıştır.²

Ayrıca Gülnar kitabının sonunda hayata geçirilen Düşler Ülkesi parkında, Nasreddin Hoca, Dede Korkut, Hızır, Köl Tigin ve Bilge Kağan, Mustafa Kemal Atatürk gibi destanı ve millî karamanların canlandırılması anlatılması da Ahmet Bican Ercilasun'un Türk tarihine ve kültürüne bütünleştirici, bir süreklilik içinde baktığını gösterir.

“2BA Beden Beyin Akımı” romanında Türk Destanlarından ve Türk kültüründen izler

Ahmet Bican Ercilasun'un ikinci romanı 2006 yılında Akçağ Yayınları'ndan çıkan “2BA Beden Beyin Akımı”dır. Bu romanda Ahmet Bican Ercilasun'un kendisi (Erboğa/Buğra), hanımı Bengisu/Bengi; büyük oğlu Bayındır/Avşar; küçük oğlu Kılıçarslan/ Arslan adıyla yer alır. Romanda, Türkiye'de yaşananlar anlatılıyormuş gibi görünür; ama aslında Erboğa'nın vücudundan ayrılıp kendi başına merak ettiği konuları aydınlatmak için insanlığın başlangıcından günümüze kadar farklı zamanlara ve hadiselerin içine yolculuk yapabilen bir ruhun hikâyesi; dünyaca ünlü dilbilimcilerin, sultanların, kağanların dünyaya bıraktıkları fikirlerin farklı bir gözle yorumlanarak, zamanlar arası geçişlerle, gelgitlerle bezenerek bizlere sunulmaktadır. Romanda Ahmet Bican Ercilasun'un, dünya dillerinin gelişimine ve Türk dili ile olan münasebetlerine bakış açısını, genetik bilimiyle dillerin gelişimi arasındaki paralellige dair geliştirdiği fikirleri, neredeyse tarihçiler kadar vâkıf olduğu tarih bilgisini ve

pek tabii ki Türkiye'nin içinde yaşadığı siyasî vaziyete karşı kaçınmadığı tepkilerini nasıl bir potada birleştirdiğini anlamak için onun “Türk Dünyası Üzerine İncelemeler”, “Makaleler Dil-Destan-Tarih-Edebiyat”, “Türk Dili Tarihi” gibi eserlerini de bilmek gerekir. Geçirdiği bir trafik kazası sebebiyle birkaç gün hastanede kalan ve ameliyat olan Buğra, ruhuyla yani 2BA'sıyla ya da başka bir adla Beden Beyin Akımı'yla konuşmaya başlar. Aslında üniversitede hoca olan Buğra Bey'in ilgilendiği, kafasını meşgul eden konuları aydınlatmak için ruh, zaman içinde yolculuklar yaparak önce Adem ile Havva zamanına, Nil kenarına gider ve ilk insanla beraber ilk dilin ortaya çıkışını, ilk kelimeler ve bunların gelişimini araştırır. Dünya dillerinin birbiriyle olan münasebeti ve dillerin ortaya çıkışıyla ilgili araştırmayı gerçekte Merritt Ruhlen adlı bilim adamı yapmıştır ve romanda onun çabaları Buğra Bey'in 2BA'sıyla keşşir. Kendi kurduğu dünyada isimler farklıdır, zaman ve mekân onun isteğine göre değişmektedir bu gelgitlerle, geçmişe yolculuklarla kafası iyice karışan Buğra bey ruhunun yarattığı dünyayı gerçek zannetmekte, kendi ismini Erboğa olduğunu düşünmekte ve o dünyada yaşadığına inanmaktadır.

Ergenekon Adı

Türklerin demirden dağı eriteyerek çıktıkları ve yeniden çoğaldıklarını anlatan Ergenekon destanının adı bu romanda Buğra Bey ile oğlu arasındaki konuşma esnasında Buğ-

ra Bey'in ağzından şöyle dile getirilmektedir:

-Aslında Nuh Tufanı ile Ergenekon birbirine benzer. Nuh bir gemi yaparak kavmini tufandan kurtarır; Türk'ün gemisi ise Ergenekon'dur. Nuh gemiye, Türk ise Ergenekon'a sığınır. Birine su yol gösterir, birine demir dağlar. Onun için biz demirin de çocukları sayılırız. (ERCİLASUN 2006: 81).

Bozkurt Destanı

Düşmanları tarafından hunharca katledilen Türklerden bir kurdun sayesinde küçük bir çocuğun sağ kalmasını, yine kurdun onu besleyip büyüterek ondan Türklerin soyunun türemesini anlatan Bozkurt Destanı bu romanda Erboğa/Buğra Bey'in bir düşünde üstü kapalı olarak şöyle ifade edilir: "... Sonra kurttan süt emdi... Kurdun peşine takılıp yüce dağları aştığını da hatırlıyordu." (ERCİLASUN 2006: 101).

Bozkurt Destanı'nda Göktürklerin obası basılıp darmadağın edilir, çoluk çocuk demeden bütün fertleri katledilir ve sadece on yaşında bir çocuk kalır; onun da ayağı kesilip bataklığa atılır. Bu çocuğu bir dişi kurt bulup kurtarır, etle besler, onunla karı koca hayatı yaşar ve kurdun bu çocuktan on çocuğu olur. Destanda anlatılanların bir benzeri romanın 169. sayfasında şöyle tasvir edilmiştir:

Kurt , Ece'nin sağlam omzunu dişledi, onu kenara çekti. Çocuğun kesik ayağını yaladı. Kan dininceye dek yaladı. Kurt yeri kazıdı, yarıyı toprakla kapadı. Kurt çocuğu bel bağından dişledi, kaldırdı. Güneşin

doğduğu yere koştı. ... Çocuk gözlerini açtı. Kurt yavaş yavaş yere bıraktı onu; memesini ağzına dayadı. Çocuk memeyi emdi. (ERCİLASUN 2006: 169).

Yaradılış Destanı

Türklerin, dünyanın ve insanların yaratılışı ile ilgili en eski inançlarını içinde barındıran ve Altay Türkleri arasından derlenen bu destandaki "*Tanrı Kayra Han'ın dokuz dallı ağaç yaratarak herbirinin altında bir adam peyda etmesi*" (GÖKDAĞ 2007:37) motifi romanda Erboğa'nın/ Buğra'nın düşünde şu şekilde yer almaktadır: "... Erboğa Afrika ormanlarına kadar göçmüştü işte. Nil kıyısında koşarken bir ağacın dibine çöktü. Ağaçla konuştu. Ağacın dokuz dalı vardı. Erboğa da bir dalın altındaydı." (ERCİLASUN 2006:101)

Yaradılış destanındaki Tanrı Ülken:

Türk Şamanizm inanisinde özellikle Altaylılarda kâinat birçok tabakadan meydana gelmiştir ve yukarı âlem olan on yedi tabaka semayı âlem-i nuru, aşağıda bulunan yedi veya dokuz tabaka âlem-i zülematı ve cehennemleri teşkil etmektedir. (İNAN 1998: 390). İşte bu nur ve ziya âleminin büyük Tanrısı da "Han Ülgen"dir ve bazen de "Kayra Han" olarak adlandırılmıştır (İNAN 1998). Tanrı Ülgen/Ülken de Yaradılış destanında yer almıştır.

Ahmet Bican Ercilasun'un 2BA romanında Tanrı Ülgen/Ülken ve on yedi katlı gök motifleri de bir düş sırasında Erboğa ile oğlu Bayındır

arasındaki konuşmada şöyle geçmiştir:

Bayındır,

-Demek ki Nil buradan seyresilmeliymiş baba, dedi.

-Evet, 17. kat gökten; Tanrı Ülken'in makamından.

-Gökler yedi kat değil mi baba?

-Seb'a semâvâtin tibâkaa. Yedi kat gök. Kur'an'da da böyle yazıyor da bizim destanda Ülken niye 17. katta oturuyor; doğrusu ben de bilmiyorum (ERCİLASUN 2006: 113).

Sonuç

Yıllardır verdiği derslerde, yazdığı makale ve kitaplarda dili bilmek için onun tarihini, kültürünü, sosyokültürel bağlarını da en iyi şekilde bilmek gerektiğini ısrarla vurgulayan Ahmet Bican Ercilasun, “Gülнар” ve “2BA Beden Beyin Akımı” adlı iki romanında Türk destanlarının motiflerinden faydalanarak, Türk tarihinin mühim şahıslarına buralarada yer vererek bu düşüncesini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Kendisi ve meslektaşları ile birlikte Türk dünyasının durumunu anlattığı Gülнар'da da, yine kendisinden yola çıkarak dilin kökeni için araştırmalar yapan bir ruhun zamanlar arası yolculuklarını anlattığı “2BA Beden Beyin Akımı”nda da arka planda beslendiği kaynak Türk destanlarının kahramanları (Oğuz, Dede Korkut /Ata Kam vb...), millî sembolleri (Kurt, Ergenekon vb...) ve millî motifleri (dokuz dallı ağaç, Tanrı Kayra, kurttan türeme, Işık Kız vb...)dir. Sonuç olarak bütün bu

sembol ve motiflerin iki romanda bazen açık bir şekilde verildiğini ve böylece okuyucunun bilinç altına yönelildiğini söyleyebiliriz.

NOTLAR

- 1 Eserdeki şahıs kadrosunun çoğu Türkolojinin tanınmış hocalarıdır. Hocanın bakış açısıyla bize tanıttığı ve adlarında değişiklik yapılarak verilen üniversite hocalarının bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz: Mehmet Eryiğit (A.B.Ercilasun), Güneş Eryiğit (B.Ercilasun), Orhan Nadi Aktaş (O.F.Sertkaya), Doğan Gökmen (F.Türkmen), Suat Serveroğlu (S.Sakaoğlu), Kâmil Aslan (K.Eraslan), Tarık Töre (T.Tekin), Sami Aşkın (N.Yüce), Soner Aydemir (T.Gülensoy), Ayşe Kılıç (Z.Korkmaz), Bekir Alper (E.Gemalmaz), Turgut Deniz (D.Yıldırım), Tuğrul Ayhan (T.Günay)... (ARIKOĞLU, Ekrem., “Gülнар Romanında Ahmet Bican Ercilasun”, Selçuk Türkiyat 13. Sayı (Bahar 2003), s. 390-391)
- 2 Bkz. Ercilasun, Ahmet Bican, Makaleler / Dil-Destan- Tarih- Edebiyat/ 2007, Akçağ Yayınları. S.433-565

KAYNAKLAR

ARIKOĞLU, Ekrem, “Gülнар Romanında Ahmet Bican Ercilasun”, Selçuk Türkiyat 13. Sayı , Bahar 2003.

ERCİLASUN, A. Bican, Gülнар, Ötüken Neşriyat, Ankara, 1998.

ERCİLASUN, A. Bican, 2BA Beden Beyin Akımı, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

ERCİLASUN, A. Bican, Makaleler-Dil-Destan-Tarih-Edebiyat, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

GÖKDAĞ, Bilgehan Atsız, ÜÇÜNCÜ, Kemal., Türk Destanları, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

GÜNEŞ, Bahadır, Ahmet Bican Ercilasun Gülнар'da Ne Diyor? A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED) Erzurum, 2010.

İNAN, Abdülkadir, Makaleler ve İncelemeler I, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998.